

АНОТАЦІЯ

Догадіна Валентина Юріївна. Організаційно-економічне забезпечення управління освітніми послугами в Україні в умовах євроінтеграції. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 – Менеджмент (Галузь знань 07 – Управління та адміністрування). – Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України, Національний університет «Чернігівська політехніка», МОН України, Чернігів, 2021.

Дисертацію присвячено обґрунтуванню теоретичних положень та розробці організаційно-економічного забезпечення управління освітніми послугами в Україні в умовах Євроінтеграції. Виконане теоретичне узагальнення щодо сутності та змісту освітньої послуги, яка є тим продуктом, що розкриває для молоді шлях до майбутнього та поширює їх можливості з вибору такого рівня життя, якого молодь варта. Тобто, від якості освітньої послуги залежить подальше існування особистості, що, у свою чергу, чинить вплив на розвиток національного господарства в цілому. Тому, управління освітніми послугами, як продуктом, які ЗВО пропонують для споживачів, є важливим аспектом освітнього та економічного процесів, що потребує наукового обґрунтування та подальшої практичної реалізації для підвищення іміджу України у світовому освітньому просторі. Розвиток вітчизняних ЗВО у значній мірі залежить від сучасних трендів у сфері освіти та вимог, які висуваються в умовах викликів сьогодення, зокрема, пандемії, тому виважені управлінські рішення щодо організації освітнього процесу, комфортності навчання, подальшого працевлаштування та відповідності вимогам європейських освітніх стандартів, потребують розробки методичного забезпечення управління освітніми послугами у ЗВО України. У першому розділі узагальнено сутність, зміст та складові освітніх послуг, визначені організаційно-правові особливості управління освітніми послугами в Україні, визначено Європейський досвід організації управління освітніми послугами. На основі вивчення сутності, змісту

та складових освітніх послуг та дослідженні змісту дефініцій «освітня послуга», «ринок освітніх послуг», автором запропоновано їх визначення як категорій соціальної відповідальності та економічної ефективності з одночасним поліпшенням конкурентного середовища, розв'язання соціальних проблем країни та регіонів в умовах євроінтеграції. Визначено, що освітня послуга – соціально-економічна категорія, що розглядається як спроможність закладів національної системи освіти задовольняти потреби у якісних освітніх послугах вітчизняних і зарубіжних здобувачів на основі на основі сучасних інноваційних моделей їх підготовки. Вона спрямована на задоволення попиту здобувачів на одержання відповідної професії та врахування інтересів різних груп стейкхолдерів, критеріїв якості освітніх послуг. «Ринок освітніх послуг» в дослідженні розглядається як система економічних взаємовідносин. Це означає, що в ринкових умовах «освітня послуга» є об'єктом ринкової економіки, і є невід'ємною частиною валового внутрішнього продукту України. Досліджено організаційно-правові особливості управління освітніми послугами в Україні. Установлено, що в основу функціонування організаційно-економічного забезпечення управління освітніми послугами в Україні необхідно застосовувати організаційно-функціональний підхід. Він передбачає виділення організаційної складової (інституційне, інформаційне, кадрове та нормативно-правове забезпечення надання освітніх послуг) та функціональної (адміністративні та економічні методи управління освітніми послугами, що включають перелік прямих та опосередкованих інструментів). Вивчено європейський досвід організації управління освітніми послугами. Вхідження України в європейський освітній простір зумовило додаткові виклики, поставило питання про підвищення конкурентоспроможності української освіти та знаходження нових сегментів формування освітніх послуг. При цьому більшість європейських країн мають власні механізми, інструменти, технології, підходи до організації управління освітніми послугами. Вони формують не лише певні бар'єри або стимули на цьому шляху, але й переходять до стратегії стимулювання інновацій, яка полягає у збільшенні витрат на науково-дослідні роботи, сприяння кооперації

між закладами освіти та підприємствами, державній фінансовій підтримці. Установлено, що для євроінтеграції України та реалізації Угоди про асоціацію з Європейським Союзом особливо цінний досвід європейських країн щодо формування відкритої й динамічної системи принципів, методів й інструментів створення сприятливих умов для адаптації вітчизняної освітньої сфери до європейських стандартів. У країнах Європи історично склалися різні моделі управління освітніми послугами. Виявлено, що навіть в умовах політики зближення в Європейському Союзі, системи управління освітніми послугами залишаються унікальними для кожної країни, враховуючи різний ступень децентралізації управління та фінансування освіти. Імплементация в Україні комплексу заходів Європейського Союзу – Болонського процесу, Ініціативи Європейського Союзу, Угоди про асоціацію з Європейським Союзом – сприятиме забезпеченню якісного й доступного надання освітніх послуг.

У другому розділі роботи проаналізовано рівень надання освітніх послуг в Україні та в країнах Євросоюзу, проведено оцінку рівня управління освітніми послугами в Україні, досліджено фактори впливу на управління освітніми послугами. Аналіз рівня надання освітніх послуг в Україні та в країнах Євросоюзу довів доцільність інтеграції України до європейського наукового співтовариства, оскільки наша країна прагне до проведення певних реформ, які б дали змогу вітчизняним ЗВО відповідати загальноєвропейським критеріям. Аналіз Європейських стандартів забезпечення якості вищої освіти дозволив виділити основні вимоги і напрямки імплементации європейської системи забезпечення якості освіти в Україні, які стосуються як внутрішнього, так і зовнішнього забезпечення. З'ясовано, що у 2019 році за консолідованим рейтингом ЗВО у десятці незмінним лідером залишається Київський національний університет імені Тараса Шевченка, який очолює рейтинг третій рік поспіль. На другому місці Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського, який у 2019 році посунув на третю сходинку Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. Проведена оцінка рівня управління освітніми послугами в Україні довела, що загальна чисельність

університетів, академій, інститутів, заснованих на державній та комунальній власності залишилися майже незмінною (за весь період спостереження зменшилася на 10 %), а кількість відповідних закладів, заснованих на приватній власності зменшилася на 24 %. Для коледжів, технікумів, училищ ці показники сягають значень 21 % і 35 % відповідно. Відзначено, що низький попит на напрями підготовки, які пов'язані з перспективними напрямками економічного розвитку країни в перспективі буде породжувати нестачу кваліфікованих спеціалістів, що, в свою чергу, буде мати негативний вплив на результати діяльності провідних галузей економіки країни. Проведено дослідження факторів впливу на управління освітніми послугами, яке дозволило зробити висновок про нерівномірність розподілу ЗВО, а як наслідок, здобувачів вищої освіти, професорсько-викладацького складу за областями України. Частка фінансування здобувачів освіти за кошти місцевих бюджетів є значно меншою: в середньому по Україні – 8,9 %. Найбільшу підтримку мають студенти Кіровоградської (45,0 %) та Житомирської (33,1 %) областей, а найнижчу – студенти м. Київ (4,1 %), Закарпатської (4,1 %), Полтавської (5,0 %) та Львівської (5,1 %) областей. Виявлена також нерівномірність розподілу кількості педагогічних або науково-педагогічних працівників на 100 здобувачів вищої освіти, що мають вчене звання доцента.

У третьому розділі визначені напрями підвищення ефективності організації управління освітніми послугами в Україні, розроблено методичний підхід до оцінювання ефективності управління освітніми послугами в Україні, запропоновано методичне забезпечення управління освітніми послугами у ЗВО України в умовах Євроінтеграції. Підвищення ефективності управління освітніми послугами в Україні залежить від багатьох факторів, які впливають на всі без виключення заклади освіти. Керівництву закладів освіти бракує певних повноважень щодо прийняття стратегічних рішень у всіх напрямках освітньої діяльності. Встановлено, що якість надання освітніх послуг значною мірою залежить від якості менеджменту закладів освіти та маркетингової діяльності, яка враховує всі умови ринку освітніх послуг та ефективність навчально-

методичного забезпечення. Зроблено висновок, що підвищити ефективність управління освітніми послугами можливо за рахунок оптимізації функціонального підходу до процесу управління системою освіти, шляхом удосконалення використання його складових: планування, організації, мотивації, контролю. Розробка методичного підходу до оцінки ефективності управління освітніми послугами в Україні дозволила оптимізувати задачу оцінювання та зробити висновки щодо прямого зв'язку між кількісними та якісними показниками рівня надання освітніх послуг. Проведене експертне оцінювання довело, що найбільш значущими критеріями ефективності управління освітніми послугами вважаються: співпраця із роботодавцями щодо контролю якості підготовки фахівців; перспектива працевлаштування випускників ЗВО та відповідність освітніх програм підготовки фахівців вимогам світового освітнього простору. Встановлено, що сьогодні в Україні існує певна проблема щодо інтеграції освітньої послуги у суспільне життя, оскільки вкладені фінансові та моральні зусилля студентів та НПП вимагають віддачі у вигляді гідної праці та якості життя. Розроблено методичне забезпечення управління освітніми послугами у ЗВО, яке запропоновано розподілити на три блоки: інституційний, організаційний та фінансово-економічний. Встановлено, що в умовах Євроінтеграції системи освіти України необхідно удосконалення освітніх стандартів та програм, створення сприятливого інвестиційного клімату та формування фінансово-економічних механізмів для залучення інвесторів в освітню діяльність та ефективне використання кадрового потенціалу ЗВО.

Ключові слова: управління освітніми послугами, організаційно-економічне забезпечення, євроінтеграційні процеси, освітня сфера, механізм.

ANNOTATION

Dogadina Valentina, Yu. Organizational and economic support of educational services management in Ukraine in the conditions of European integration. – Qualification scholarly paper: manuscript.

Thesis submitted for obtaining the Doctor of Philosophy degree in Management and Administration Sciences, Specialty 073 – Management. – Research Center for Industrial Development Problems of the NAS of Ukraine, Chernihiv Polytechnic National University, the Ministry of Education and Science of Ukraine, Chernihiv, 2021.

The dissertation is devoted to substantiation of theoretical positions and development of organizational and economic support of management of educational services in Ukraine in the conditions of European integration. Educational services have been found to be a product that opens the way for young people to the future and empowers them to choose the life they deserve. That is, the quality of educational services depends on the existence of the individual and the development of the national economy as a whole. Therefore, the management of educational services, as a product that free economic zones offer to cohabitants, is an important aspect of educational and economic processes that requires scientific justification and further practical implementation to improve Ukraine's image in the global educational space. The development of domestic free economic education significantly depends on current trends in education and the requirements of the pandemic, so sound management decisions on the organization of the educational process, comfort of learning, further employment and compliance with European educational standards require the development of methodological support for educational services in free economic education. Of Ukraine. The first section summarizes the essence, content and components of educational services, identifies the organizational and legal features of the management of educational services in Ukraine, defines the European experience of the organization of management of educational services. Based on the study of the essence, content and components of educational services and the study of the content

of the definitions "educational service", "market of educational services", the author proposes their definition as categories of social responsibility and economic efficiency while improving the competitive environment, solving social problems in the context of European integration. It is determined that educational service is a socio-economic category, which is considered as the ability of institutions of the national education system to meet the needs of quality educational services of domestic and foreign applicants on the basis of modern innovative models of their training. It is aimed at meeting the demand of applicants for the relevant profession and taking into account the interests of different groups of stakeholders, the criteria for the quality of educational services. The "market of educational services" in the study is considered as a system of economic relations. This means that in market conditions, the "educational service" is the object of a market economy, and is an integral part of Ukraine's gross domestic product. The organizational and legal features of management of educational services in Ukraine are investigated. It is established that the basis of the functioning of organizational and economic support for the management of educational services in Ukraine is necessary to apply the organizational and functional approach. It provides for the allocation of organizational components (institutional, informational, personnel and regulatory support for the provision of educational services) and functional (administrative and economic methods of managing educational services, including a list of direct and indirect tools). The European experience of the organization of management of educational services is studied. Ukraine's entry into the European educational space has caused additional challenges, raised the question of increasing the competitiveness of Ukrainian education and finding new segments for the formation of educational services. At the same time, most European countries have their own mechanisms, tools, technologies, approaches to the organization of management of educational services.

They not only create certain barriers or incentives along the way, but also move to a strategy to stimulate innovation, which consists in increasing the cost of research, promoting cooperation between educational institutions and enterprises, public financial support. It is established that for the European integration of Ukraine and the

implementation of the Association Agreement with the European Union the experience of European countries in forming an open and dynamic system of principles, methods and tools to create favorable conditions for adaptation of domestic education to European standards is especially valuable. Different models of educational services management have historically developed in European countries. It was found that even in the context of cohesion policy in the European Union, education service management systems remain unique in each country, given the varying degrees of decentralization of education management and funding. The implementation in Ukraine of a set of measures of the European Union - the Bologna Process, the European Union Initiative, the Association Agreement with the European Union - will help ensure quality and affordable provision of educational services.

The second section analyzes the level of educational services in Ukraine and the European Union, assesses the level of management of educational services in Ukraine, examines the factors influencing the management of educational services. The analysis of the level of educational services in Ukraine and in the EU countries proved the expediency of Ukraine's integration into the European scientific community, as our country seeks to carry out certain reforms that would allow domestic free economic zones to meet European criteria. The analysis of European standards of quality assurance in higher education allowed to identify the main requirements and areas of implementation of the European quality assurance system of education in Ukraine, which relate to both internal and external provision. It was found that in 2019, according to the consolidated rating of free economic zones, the Taras Shevchenko National University of Kyiv remains the undisputed leader in the top ten, leading the ranking for the third year in a row. In second place is the Kyiv Polytechnic Institute named after Igor Sikorsky, which in 2019 moved to the third place Kharkiv National University named after VN Karazin. The assessment of the level of management of educational services in Ukraine showed that the total number of universities, academies, institutes based on state and communal property remained almost unchanged (for the entire observation period decreased to 10 %), and the number of relevant institutions based on private property decreased by 24 %. For colleges,

technical schools, colleges, these figures reach 21% and 35 %, respectively. It is noted that the low demand for training areas that are related to promising areas of economic development in the future will create a shortage of qualified professionals, which, in turn, will have a negative impact on the performance of leading sectors of the economy. A study of the factors influencing the management of educational services, which allowed to draw a conclusion about the uneven distribution of free economic education, and as a consequence, applicants for higher education, faculty in the regions of Ukraine. The share of funding for education from local budgets is much smaller: on average in Ukraine - 8.9 %. Students of Kirovohrad (45.0 %) and Zhytomyr (33.1 %) oblasts have the highest support, while students of Kyiv (4.1 %), Zakarpattia (4.1 %), and Poltava (5.0 %) have the lowest support. and Lviv (5.1 %) oblasts. There is also an uneven distribution of the number of pedagogical or scientific-pedagogical workers with the academic title of associate professor per 100 graduates.

In the third section the directions of increase of efficiency of the organization of management of educational services in Ukraine are defined, the methodical approach to an estimation of efficiency of management of educational services in Ukraine is developed, methodical maintenance of management of educational services in ZVO of Ukraine in the conditions of European integration is offered. Improving the efficiency of management of educational services in Ukraine depends on many factors that affect all educational institutions without exception. The management of educational institutions lacks certain powers to make strategic decisions in all areas of educational activities. It is established that the quality of educational services largely depends on the quality of management of educational institutions and marketing activities, which takes into account all the conditions of the market of educational services and the effectiveness of educational and methodological support. It is concluded that to increase the efficiency of educational services management is possible by optimizing the functional approach to the management process of the education system, by improving the use of its components: planning, organization, motivation, control. evaluation and draw conclusions about the direct relationship between quantitative and qualitative indicators of the level of educational services. The conducted expert

evaluation proved that the most significant criteria for the effectiveness of management of educational services are: cooperation with employers to control the quality of training; the prospect of employment of freelance graduates and the compliance of educational training programs with the requirements of the world educational space. It is established that today in Ukraine there is a problem with the integration of educational services into public life, as the financial and moral efforts of students and NNP require a return in the form of decent work and quality of life. Methodological support for the management of educational services in the Free Economic Zone has been developed, which is proposed to be divided into three blocks: institutional, organizational and financial and economic. It is established that in the conditions of European integration of the education system of Ukraine it is necessary to improve educational standards and programs, create a favorable investment climate and form financial and economic mechanisms to attract investors to educational activities and effective use of human resources.

Key words: management of educational services, organizational and economic support, European integration processes, educational sphere, mechanism